

הרחקה בין המינים

הצורך להרחיק בין המינים במצבים העלולים להוביל לקלות ראש או להרהורי עבירה, מוזכר לראשונה בהפרדה בשעת מספד בספר זכריה (יב, ב) **”וְסִפְדָּה הָאָרֶץ מְשֻׁפָּחוֹת מְשֻׁפָּחוֹת לְבָד... וְנִשְׁיָהֶם לְבָד”**. פסוק זה מלמדנו על הפרדה אפילו בשעת מספד וצער, וחכמינו למדו מכאן בקל וחומר לשעת שמחה בה היצר מתגבר ואף קבעו את הכלל **”אין אפוטרופוס לעריות”** וכן הביאו את הפסוק בישעיהו (ל"ג, טו) **”עֵצִים עֵינֵינוּ מִרְאוֹת בְּרָע”**, כמקור לכך שאדם צריך לשמור על מראה עיניו ואף לעצום אותם כאשר ישנו צורך¹³⁴.

אולם, ישנם הדרכות שהשתנו עקב ההרגל והמפגש היומיומי העשוי להפחית את המתח המיני. מאידך, דווקא בשל המתירנות המאפיינת את תקופתנו, הפוסקים החמירו בכל הקשור להבעת חיבה וקרבה בין המינים¹³⁵.

134. עיין בבא בתרא נד, א.

135. ישנה תפיסה המתנגדת להפרדה בין המינים מתוך טענה שיש לנתק את המיניות מדמות האישה, כביכול ניתן להתעלם מהמתח המיני ולחיות בעולם ללא יצרים, תפיסה זו מנסה לבנות עולם אידאלי ללא יצר הרע והיא נסתרת מהמציאות עצמה והיא מביאה להרס מוסד הנישואין. עיין באריכות בהסברת תפיסת התורה את עניין הצניעות והמתח המיני בדברי הרב יעקב אריאל (הלכה בימינו, עמ' 273) בפסקה שמתחילה במילים: **”היהדות שוללת את ההחפצה”**. וכן במאמרו של הרב ניר מנוסי המבאר באופן מעשי כיצד לסגל מפגש נכון וענייני עם נשים במאמר **”שורשי המהפכה המינית בראי היהדות והנצרות”**. <https://nirmenussi.com>

הסביר זאת הרב קוק (מידות הראי"ה צניעות, פסקה א) שפעמים שמידת הצניעות עוצרת את התגובה המקובלת בין אנשים וזאת על מנת להישמר מפני מכשלות בתחום זה, וכך כתב:

מידת הצניעות גורמת טובות רבות בעולם, ומתוך כך היא זוכה לדחות מפניה דברים שהיו טובים מצד עצמם, אבל כיוון שמפני יצר האדם וכוחו החלש יגרמו לפרוץ במידת הצניעות, שהיא קיומו של העולם הרוחני והחומרי. מדת האהבה והידידות, בכל הסימנים והדיבורים הנוחים, היה ראוי להיות שווה בין המינים, אבל מפני יקרת ערך הצניעות נדחית מדת דרך ארץ ממקומה עד שלא לשאול בשלום אשה. הצנוע מכיר כי לא מפני שנאה על המין הוא מתרחק ועושה גדרים, כי אם מפני התכלית הכללית היפה.

הפרדה בין המינים

הגמרא במסכת סוכה (דף נ"א, ב) מספרת כי בשמחת בית השואבה נהגו לעשות הפרדה בין המינים, נשים שהו למעלה וגברים למטה:

תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים, ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה... אמרו: והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא – שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם – אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם – על אחת כמה וכמה.

הסיבה להפרדה היא חשש מפני מצב של קשר וקלות ראש כפי שכתב בפסקי הרי"ד:

היו מסתכלין אלו באלו וקורצין בעיניהן.

הרמב"ם בפירוש המשנה מבאר כי תכלית ההפרדה "כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים", וכך גם בשולחן ערוך (אורח חיים הלכות יום טוב תקכט, ד):

חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה; וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה; אלא יהיו כולם קדושים.

האם יש להקל בזמן הזה?

יש פוסקים שקבעו כי אין לברך את ברכת "שהשמחה במעונו" בארוע המתקיים ללא הפרדה, שכן אין שמחה במקום עברה וכך פסק הב"ח להלכה (אבן העזר סימן סב, ד"ה ויש אומרים שגם). לדעת הרב מרדכי אליהו בשו"ת הרב הראשי (תשמ"ח סימן ה) יש להקפיד על כך גם בימינו ולכן אסר לכנס דיון של גברים ונשים יחד, אף כאשר מדובר על דיון רציני וחינוכי (התיר רק לצורך קרוב רחוקים).

לעומת זאת, יש פוסקים שבעקבות זאת שהמציאות השתנתה והחברה הפכה למעורבת במרחבים הציבוריים כתבו כי ניתן לברך את הברכה של השמחה במעונו על אף שאין הפרדה בסעודת הנישואין היות ואין במציאות זו הרהורי עברה.

כך רבי מרדכי יפה, בעל "הלבוש" (אורח חיים, מנהגים, סעיף לו) מצטט את דברי "ספר חסידים" שכתב:

ואין נזהרין עכשו בזה, ואפשר משום דעכשו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עברה כל כך, דדמיין עלן כקאקי חיוורא (כאוויזים לבנים) מתוך רוב הרגלן בינינו. וכיוון דדשו דשו.

וכן הרב יחיאל יעקב וינברג כתב שיש להכיר בכך שכיום השיקול של קרוב הציבור ליהדות, מוביל להקלה גם בנושא של גובה המחיצה בבית הכנסת (שרידי אש חלק א, ח):

אמנם רבני אונגארן מחמירים מאד ודורשים שהמחיצה תהיה גבוהה למעלה מראשי הנשים, ועוד מרחיקים ללכת ודורשים שבאם אין בביהכ"נ מחיצה כזו אסור להתפלל שם, ואסור לנשים לבוא ולהתפלל ומוטב שישארו בבתיהם. וודאי שכוונתם לטובה, לשמור על הצניעות כפי שהיתה נהוגה בדורות הקודמים, אבל בזמננו נשתנה המצב ונשתנו הטבעים, והנשים אם תשארנה בבית ולא תבואנה לביהכ"נ תשתכח מהם תורת היהדות לגמרי, ובוודאי שאסור להדיחן ולהרחיקן בגלל חומרא יתירה שאין לה יסוד מוצק בש"ס ופוסקים... ובזמננו הנשים מקפידות מאד אם מרחיקים אותן מבתי התפילה, והליכה לתפילה בביהכ"נ היא בזמננו קיום היהדות לנשים ולאמהות.

ובסגנון אחר כתב הרב נחום אליעזר רבינוביץ' (שיח נחום, סימן קיב):

רגישותם של בני אדם לדברים שונים מושפעת מהאווירה, מהנהלים ומארחות החיים המקובלים בחברה, והם שיוצרים תגובות שונות לתופעות דומות. כלומר, לאותה תופעה ייתכנו השפעות ותגובות שונות לפי ארחות החיים המקובלות בכל חברה וחברה... ואמנם היו ארחות חיים שונות במקומות שונים... למציאות החברתית יש השפעה על הקביעה הרצויה... הפרדה גמורה בין האנשים לנשים בארועים פנימיים בתוך החברה הדבר עלול ליצור מתחים, כי כל אחד מהם, גם הנשים וגם הגברים, בכל יום נמצא בחברה פתוחה ופתאום כשהם חוזרים הביתה במפגשים שבתוך הציבור הקטן הזה הם יהיו נפרדים... חייבים לקחת בחשבון את המערכת הכללית של הדרישות הכלכליות החברתיות והעיסוקים של בני אדם, עד שאנחנו

קובעים מה הם הנהלים שמסוגלים להביא לידי שמירת רמה מוסרית גבוהה¹³⁶.

ובדומה העלה הרב וולדנברג בספר 'ציץ אליעזר' (חלק ט סימן נ) בשינוי ההלכה האוסרת ללכת אחרי אישה ברחוב. הוא מסביר כי כיום אנשים מורגלים בפגישה עם נשים במסגרת העבודה והחברה, ולכן אין חובה להקפיד על כך באותה מידה, וזה לשונו:

בזמן הקדום לא היתה האשה רגילה ללכת ברחובות קריה והיתה יושבת בירכתי ביתה, וכדברי הרמב"ם בפ"ג מה' אישות הי"א שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה, וכן נפסק ברמ"א באה"ע סי' ע"ג סעי' א' דאשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה. ולכן הפגישה וההילוך אחריה ברחוב היה מביא ביותר לידי הרהור, אבל משא"כ בזמן הזה שהמציאות לא כן, אלא האשה אינה יושבת בירכתי ביתה כבזמן הקדום ורגילין יותר בראית אשה ברחוב, לכן קלקלתם תקנתם דאין כ"כ עתה חשש הרהור בהליכה אחריה כפי אז... והנה תשובת ידידי הגרשו"א – נראה שבזמנם הי' אפשר להזהר מלכת אחורי אשה משא"כ בזמננו הרי אף אם יברח מאחורי אשה ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת, וכמדומה לי שנשים מצויות ברחוב יותר מאנשים ומה גם בזמנינו שהפריצות מצויה הרבה ולצערנו הפרוץ מרובה על העומד ואין מתביישים להסתכל באשה גם בפניה, ולכן הי' לע"ד במקום מצוה [או שצריך לעשות כן מצד הנימוס] אין טעם להחמיר בזמננו, ולכן כתב תרומת הדשן להקל כן נלע"ד¹³⁷.

136. ועיין שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' ט אות ד.

137. וכן כתב מחצית השקל, סימן כא, ס"ק ו "עתה בכובד הגלות וקישוי הפרנסה הנשים עוסקות במשא ומתן, אין כאן חידוש בראיית הנשים, והוא דבר המורגל, והוא הדין במרבית השיחה יש לומר שלא יתפעל האדם לבוא לידי הרהור מחמת ההרגל" והאריך בכך שו"ת יביע אומר ו, יג, ה.

וכן פסק ערוך השלחן (אורח חיים עה, ז) בענין קריאת שמע בפני שיער מגולה של אשה במציאות שגם נשים נשואות הולכות בגילוי ראש נגד הדין, שהביא להתיר על פי המרדכי בשם ראב"ה:

כל הדברים שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להיגלות אבל בתולה הרגילה בגילוי שיער לא חיישינן דליכא הרהור עכ"ל וכיון שאצלנו גם הנשואות כן ממילא ליכא הרהור.

ובהקשר נוסף הזכיר סברא זו 'ערוך השולחן' (אבן העזר סימן כא) לגבי שאילת שלום לאשה בזמן הזה, וזה לשונו:

אין שואלין בשלום אשה כלל... דשמא מתוך שאילת שלום יהיו רגילין זה עם זה ויבואו לידי חיבה [רש"י שם] ולפ"ז אין האיסור רק בשאילת שלום שיש בזה קירוב דעת ואהבה אבל לאמר לה צפרא טבא וכה"ג נראה דאין איסור... אין לתמוה על המנהג שנהגו בכל תפוצות ישראל כשבאים אורחים לבית בעה"ב ואשת הבעה"ב מכבדם מאכילם ומשקם ומוזגת להם כוסות והרי אין משתמשים באשה, כיון שאיננה עושה דרך שימוש התקרבות אלא מפני הכנסת אורחים. ועקרי העניינים האלה תלוי הכל לפי דעת ויראת שמים ואם יצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא בלבו כלל אין חשש בשאילת שלום.

וכך גם כתב הראשון לציון, הרב עוזיאל (משפטי עוזיאל חו"מ סי' ו), על השתתפות נשים במועצות ציבוריות. וזה לשונו:

הסברא נותנת לומר שבכל כנסיה רצינית ושיחה מועילה אין בה משום פריצות. כל יום ויום האנשים נפגשים עם הנשים במשא ומתן מסחרי ונושאים ונותנים, ובכל זאת אין שום פרץ ושום צווחה, ואפילו היותר פרוצים בעריות לא יהרהרו באיסור בשעה שעוסקים ברצינות במסחרם. לא אמרו חכמינו "אל תרבה שיחה עם האישה" אלא בשיחה בטלה שלא לצורך, ושיחה כזאת היא הגוררת עוון, אבל לא שיחה של יכוח בעניינים חשובים וציבוריים... וראיה גדולה ממה שאמרו חכמים "הכל עולים למניין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים

אשה לא תקרא מפני כבוד הציבור", אבל לא אמרו משום פריצות. וכן יש להוכיח ממה שפוסקים בדין זימון שלא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנים, אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות הנשים בזימון ויוצאות בזימון שלנו. מזה מוכח שאפילו במסיבה של סעודה לא חוששים לפריצותא.

כמובן, שהמצב העדכני היום שונה בתכלית מהמצב שעליו דברו פוסקים אלו וההתמודדות עם המתירנות מצריכה בחינה מדויקת של כל אירוע ומפגש בפני עצמו.

'לשם שמים'

המקור לכך שחלק מדיני הצניעות וההרחקות תלויים בשאלה של מידת ההכשלה שיכולה להגרם מכך, זו הגמרא בקידושין (פ"א, ב) המתבטאת בביטוי – 'הכול לשם שמים', בהקשר של הקלות בנושא צניעות, וכך נאמר:

אמר שמואל: אין משתמשים באשה! אמר ליה: אנא כאידך דשמואל סבירא לי, דאמר שמואל: הכול לשם שמיים.

וכתבו התוספות: הכל לשם שמים – ועל זו אנו סומכין השתא שאנו משתמשים בנשים.

הרחיב הריטב"א שם:

הכל לפי דעת שמים. וכן הלכתא דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו, אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו עושה, ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש... אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצריהן כדחזינן בשמעתין בכל הני עובדין דמייתנין, ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנתו בתורה, שדברי תורה עומדים לו לאדם בילדותו

ונותנין לו אחרית ותקוה לעת זקנתו, שנאמר עוד ינובון בשיבה
 ושנים ורעננים יהיו¹³⁸.

וכן כתב מהרש"ל בספר ים של שלמה במסכת קדושין פרק ד בהקדמה:
 יבואר הכול מה שענינו רואות וגם שמושל ביצרו ויכול להתגבר עליו,
 מותר לו לדבר ולהסתכל בערוה ולשאול בשלומה, ועל זה סומכים כל
 העולם שמשתמשים ומדברים ומסתכלים בנשים.

ואף שהריטב"א סייג זאת רק לאדם חשוב¹³⁹, מכל מקום מדברי התוספות
 עולה שעל כך סמכו העולם להשתמש בנשים והדבר כפי שנפסק להלכה
 בדברי הרמ"א (אבן העזר הלכות אישות כא, ה):

וי"א דכל זה אינו אסור רק במקום ייחוד, אבל במקום שרוב בני אדם
 מצויים כגון במרחץ, מותר לרחוץ מעובדות כוכבים שפחות, וכן
 נוהגים. וי"א דכל שאינו עושה דרך חבה, רק כוונתו לשם שמים, מותר.
 לכן נהגו להקל בדברים אלו.

סיכם סוגיה זו בהרחבה הרב יוסף צבי רימון:

ישנם מצבים רבים שבהם מבחינת הלכות ייחוד אדם "מכוסה" אולם,
 ישנן בעיות אחרות רבות. הכלל החשוב: כל דבר היוצר קירוב נפשי בין
 איש לאישה - מסוכן. לכן גם כאשר מישהו עשוי להגיע, ומשאירים
 את הדלת פתוחה מעט וכדומה, הרי שאיש ואישה העובדים לבדם
 עד שעות מאוחרות של הלילה, דבר החוזר על עצמו פעמים רבות,
 הרי שזהו דבר המקרב, וצריך להתרחק ממנו... צריך להיזהר ממצאיאות
 היוצרות קרבה. אדם אשר נמצא במקום שבו יושבים בצורה מעורבת,

138. מובא בפתחי תשובה אבן העזר סימן כא ס"ק ג.

139. עיין בדברי הרב יהודה הרצל הנקין (שו"ת בני בני ח"ד מאמר ב): "אף על פי שאין אדם
 רשאי להקל לעצמו בעניינים אלה אם לא שהוא חסיד גדול ויודע ששולט ביצרו,
 זהו ביחיד שאסור לו לפרוץ גדרות, אבל בדבר שנתפשט ודשו בו רבים שפיר
 יכולים הרבים לסמוך שמתוך רוב הרגלם לא יבואו לידי הרהור".

יחפש מקום ליד איש, ובוודאי שהדבר בעייתי כשמדובר על ישיבה קבועה ליד אישה. גם אם מבחינה הלכתית יבשה, לא יהיה איסור לשבת ליד אישה (בצורה צנועה), הרי שכאשר מדובר על חברה ביישוב או במקומות עבודה, צריך להרחיק יותר. מקומות אלו מועדים לפורענות. צריך להתרגל לכך גם באירועים יישוביים וכדומה. דווקא מי שחי בחברה מעורבת, צריך לדאוג מאוד לכל הכללים הללו אם רוצה להישאר במסגרת ההלכה. צריך להיזהר כל הזמן, שלא ליצור קרבה בעייתית¹⁴⁰.

140. <https://www.yeshiva.org.il/midrash/15331>